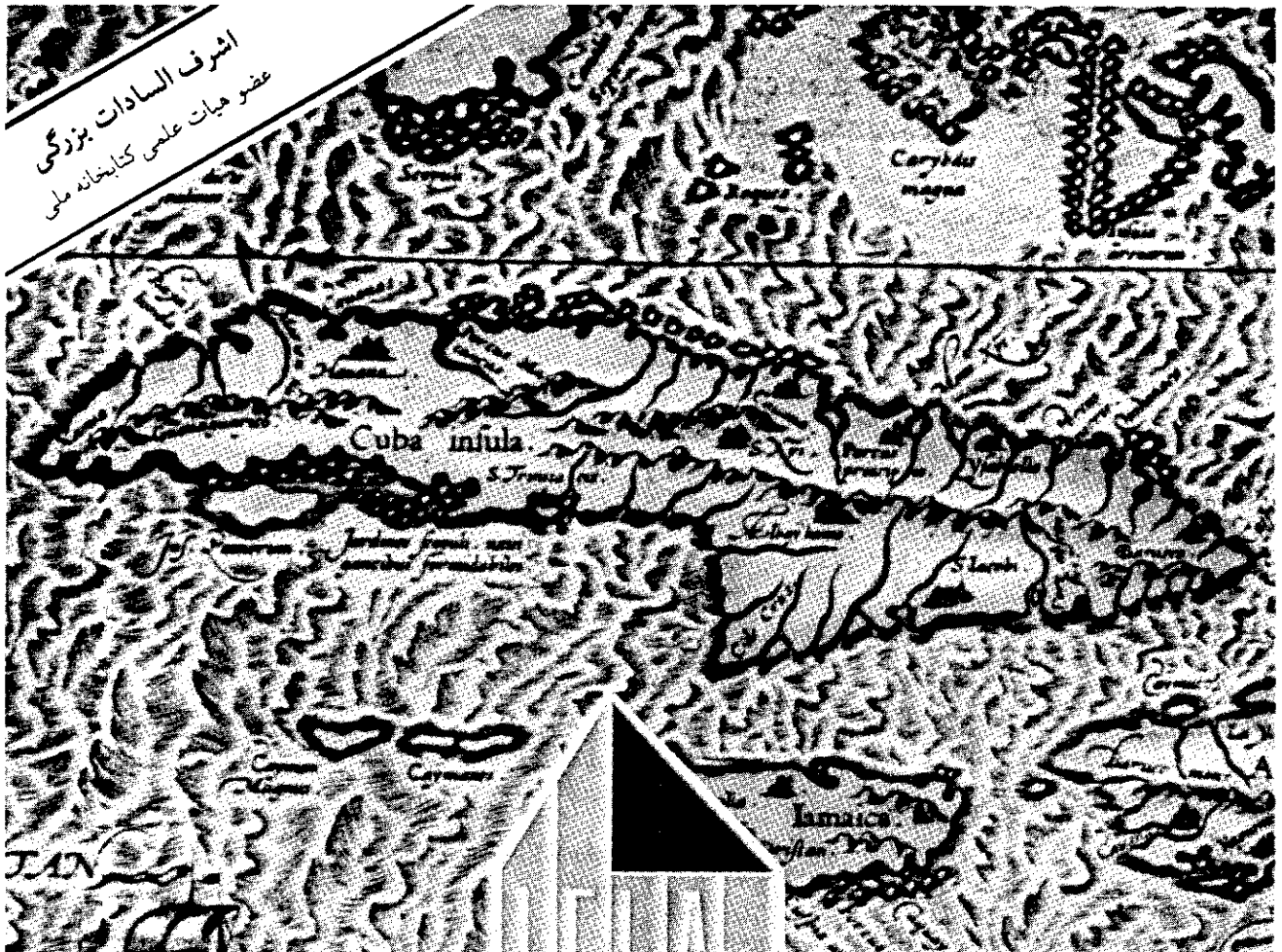

اشرف السادات بزرگی
عضو هیات علمی کتابخانه ملی

cuba'94

نگاهی به کوبا و کتاب و کتابداری در آن کشور

(در آستانه برگزاری شصتمین گرد همایی سالانه کتابداران (ایفلا) در هاوانا)

کوبا با ۱۱۰/۸۶۱ کیلو متر مربع مساحت مشتمل بر جزیره اصلی کوبا و بیش از ۱۶۰۰ جزیره کوچک غالباً بدون سکنه در آمریکای مرکزی و جنوب سواحل فلوریدای ایالات متحده و شمال غربی دریای کارائیب مجمع الجزایری را تشکیل می‌دهد که نسبتاً کم ارتفاع بوده و با جنگلهایی نسبتاً وسیع، آب و هوایی گرم و مرطوب و پر باران دارد.

جمعیت این کشور در سال ۱۹۹۲ بالغ بر ۱۰۸۴۸۰۰۰ نفر بوده که ۷۲/۸ درصد آنان ساکن شهرها می‌باشند. پر جمعیت ترین شهر آن هاوانا که پایتخت نیز هست با ۲۰۷۷۹۳۸ شهروند حدود ۲۰ درصد جمعیت کشور را در خود جای داده است. در کوبا نرخ رشد جمعیت برابر ۱/۱ درصد و اکثریت مردم در فاصله سنی ۱۵ تا ۲۹ سال قرار دارند. مردان ۵۰/۳۵ درصد جمعیت این کشور و زنان ۴۹/۶۵ درصد آن را شامل می‌شوند. طول عمر متوسط مردان ۷۳ سال و در مورد زنان ۷۸ سال است. مردم کوبا را گروههای قومی زیر تشکیل می‌دهند: ۶۶ درصد سفید پوست، ۲۱/۹ درصد مختلط و ۱۲ درصد سیاهپوست، که از این عده ۴۸/۷ درصد بدون مذهب و ۳۶/۹ درصد آنان پیرو مسیحیت هستند. زبان رسمی و رایج این کشور اسپانیولی و خط آن لاتین است این کشور مذهب رسمی ندارد و حکومت آن جمهوری سوسیالیستی است. واحد پول آن پزوی کوبا و تولید ناخالص ملی آن در سال ۱۹۹۰ به طور سرانه ۲۰۰۰ دلار آمریکا بوده است.

تاریخ

در سال ۱۴۹۲ که کریستف کلمب سواحل شرقی جزیره کوبا را کشف کرد حدود یک میلیون سرخپوست در آنجا ساکن بودند، اما با قدرت گرفتن استعمار اسپانیا در این جزیره و ورود برده های سیاه پوست به مرور سرخپوستان بومی از بین رفتند. مردم کوبا از اوایل قرن ۱۹ به مبارزه علیه استعمار اسپانیا برخاستند، در سال ۱۸۹۵ رهبری قیام را خوزه مارتی به عهده داشت و در سال ۱۸۹۸ طی درگیری آمریکا با اسپانیا این کشور به آمریکا واگذار شد. پس از آن تا سه سال کوبا توسط فرمانداران آمریکایی و با کمک سرمایه داران داخلی اداره می‌شد و طبق قانون اساسی مصوب ۱۹۰۲ مزارع پالایشگاهها، راههای آهن و کارخانه جات به دست سرمایه داران آمریکایی افتاد. طی سه دهه اول قرن بیستم بسارها تفنگداران آمریکایی به بهانه دفاع از جان و مال آمریکاییهای مقیم کوبا در این کشور دخالت کردند و این خود عامل شورش مردم بر ضد دولت دست نشانده بود. در سال ۱۹۴۰ افسری به نام فولوخنو باتیتا به ریاست جمهوری رسید و پس از توفقی چند ساله، در ۱۹۵۲ مجدداً اداره امور را به دست گرفت. در زمان حکومت وی کوبا غرق در فساد جنسی قمار و انحرافات اخلاقی بود و مالکیت بخشهای اقتصادی مملکت در دست آمریکاییها قرار داشت. در این دوران شورشیان با استفاده تبلیغاتی علیه فسادهای رایج قدرت گرفته و به نبردهای بیشتری پرداختند. مهمترین رهبران شورشیان

الیانوس اطلس

اقدامات پس از انقلاب شامل کنترل قیمتها، مبارزه با فساد، تصویب اصلاحات ارزی، ملی کردن صنعت نفت و ملی کردن تمام مؤسسات بازرگانی خصوصی بود. مهمترین واردات آن سوختهای معدنی و ماشینآلات و تجهیزات حمل و نقل است و صادرات عمده آن را شکر، تنباکو و محصولات دریایی تشکیل می دهد. در سال ۱۹۹۰ این کشور ۲۰/۴ درصد بودجه خود را به بهداشت و آموزش عمومی، ۱۷/۳ درصد را به فعالیتهای فرهنگی، علمی، اجتماعی، و ۹/۵ درصد را به دفاع و امنیت اختصاص داد.

آموزش و پرورش

در سال ۱۹۵۳ از جمعیت چهار میلیون کوبا حدود ۱۰۳۲۸۴۹ نفر یعنی ۲۵ درصد آنان بی سواد بودند. آنچه مسأله را بغرنج تر می ساخت این بود که بیشتر کوباییان بیسواد در مناطق کوهستانی صعب العبور و دهات دور از دسترس سکونت داشتند و نیروی آموزش دهنده نیز کافی نبود. پس از انقلاب مسئولان آموزشی نسبت مطلوب معلم به سواد آموز را یک به دو و در نهایت یک به چهار می دانستند. بنابر این، نیاز به ۲۵۰۰۰۰ معلم بود که در نقاط صعب العبور قادر به کار باشند. برای این امر از معلمین مدارس که در سال ۱۹۵۸ تعداد کل آنان به ۳۶۰۰۰ نفر می رسید نمی توانستند بهره ببرند، زیرا به آنها جهت تدریس در مدارس نیاز داشتند. بنابر این با توجه به جمعیت جوان کوبا چاره کار در بسیج جوانان بود. جوانان داوطلب تدریس پس از طی یک دوره کوتاه آموزشی با کتاب راهنمای روش تدریس به مراکز اعزام گشتند و کاسترو به تمام سواد آموزان قول استفاده از بورس دانشگاهی را پس از اتمام دبیرستان داد.

در زمانیکه کوبا برای تأسیس کارخانجات لوازم ضروری را در اختیار نداشت هنوز اولویت با ایجاد مدارس و مراکز تحقیقاتی بود. و بودجه تحقیقات علمی و فنی، تربیت کارشناسان فنی و ادبی و هنری و افزایش وسایل اشاعه فرهنگی بی تردید تأمین می شد. در سال ۱۹۸۹ هزینه تحقیقات ۲۲۲۰۰۰ پزو و نرخ بیسوادی ۶ درصد بوده است.

در کوبا سن ورود به تحصیل ۵ سالگی است و برای آموزش علاوه بر معلم از رادیو، تلویزیون نیز بهره گرفته می شود. جدول ۱ تعداد مراکز آموزشی، معلمین و محصلین هر مقطع

فیدل کاسترو، ارستو چه گوارا (آرژانتینی) و رائول کاسترو (برادر فیدل) بودند. عاقبت در ۱۹۵۹ انقلاب به پیروزی رسید و در پانزدهم فوریه همان سال فیدل کاسترو نخست وزیر شد و مقام ریاست جمهوری تا چند سال از میان رفت. طی سالهای اولیه پس از انقلاب، هزاران کوبایی از کشور گریخته و عمدتاً به ایالت فلوریدای آمریکا رفتند. پس از آن کوبا بارها توسط آمریکا مورد تجاوز و تحت فشارهای گوناگون قرار گرفت. در سال ۱۹۶۱ کاسترو عملاً و رسماً وابستگی خود را به جهان کمونیسم اعلام کرد. در طول سالهای بعد کوبا از پشتیبانی نظامی و اقتصادی شوروی برخوردار بود و زمانیکه آمریکا خرید شکر از این کشور را تحریم و آن را محاصره اقتصادی نمود روسها مسئولیت خرید شکر کوبا را به عهده گرفتند و در مواقع لزوم از کمک مالی به این کشور دریغ نکردند. از سال ۱۹۹۰، با فروپاشی نظام شوروی و قطع کمکهای اقتصادی آن به کوبا این کشور با مشکلات بیشتری مواجه گردیده است اما هنوز از زمره کشورهای وفادار به نظام کمونیستی می باشد.

سیاست و حکومت

حکومت کوبا جمهوری سوسیالیستی و رئیس جمهور آن فیدل کاسترو است. در ضمن وی دبیر کل حزب کمونیست، رئیس شورای کشور و رئیس هیئت وزیران نیز هست. قوه مقننه از یک مجلس قانونگذاری به نام مجلس ملی قدرت خلق تشکیل یافته که اعضای آن به مدت ۵ سال انتخاب می شوند. فعالیت احزاب در کوبا محدود بوده و قدرت اصلی کشور در دست کمونیست قرار دارد.

قانون اساسی موجود در سال ۱۹۷۶ تدوین شد و در سال ۱۹۴۵ کوبا به عضویت سازمان ملل متحد و در سال ۱۹۴۷ به عضویت یونسکو درآمد.

وضعیت اقتصادی

مهمترین صنایع کوبا عبارتند از تصفیه و تولید شکر، نساجی، پشم، سیمان و سیگار. هم چنین عمده ترین محصولات کشاورزی آن را نیشکر، توتون، قهوه، و موز تشکیل می دهند. منابع مهم آن نیکل (بزرگترین ذخیره جهانی)، آهن، مس، کرم و مقدار کمی نفت است. نخستین

جدول ۱. مراکز آموزشی، معلمان و محصلان

نوع مرکز آموزشی	تعداد مرکز	تعداد محصل	تعداد معلم	نسبت محصل به هر معلم
پیش از دبستان	-	۱۴۴۷۱۰	۷۳۹۳	۲۰
دبستان	۹۶۱۷	۹۳۶۹۱۴	۵۸۸۱۹	۱۶
دبیرستان	۲۱۷۵	۱۱۴۳۱۳۷	۱۰۱۷۰۸	۱۱
آموزش عالی	۳۵	۲۶۳۲۲۵	۲۴۴۹۹	۱۲

رادر سال ۱۹۹۰ نشان می دهد:

جدول ۳. تعداد وسایل ارتباطی در سال ۱۹۹۱

نوع رسانه	تعداد دستگاه	نسبت جمعیت به هر دستگاه
گیرنده رادیو	۳۵۰۰۰۰۰	۳/۱ نفر
گیرنده تلویزیون	۲۵۰۰۰۰۰	۴/۳ نفر
دستگاه تلفن	۶۰۹۹۷۴	۱۸ نفر

وضعیت نشر

تاریخ انتشار اولین روزنامه کوبایی به ۱۷۶۴ می رسد. در سال ۱۹۹۰ تعداد روزنامه های منتشره ۱۷ عنوان با تیراژ ۱۳۱۵۰۰۰ نسخه یعنی ۱۲۴ نسخه برای هر ۱۰۰۰ نفر بوده است. رقم روزنامه های غیر یومیه ۴ عنوان با تیراژ ۲۱۰۰۰ یعنی ۲ نسخه برای هر ۱۰۰۰ نفر و مجلات ۱۰۸ عنوان با تیراژ ۲۸۹۴۰۰۰ معادل ۲۷۸ نسخه برای هر ۱۰۰۰ نفر در این سال بوده است.

گرچه قبل از انقلاب انتشار کتاب در کوبا رواج داشت، اما پایین بودن عده خوانندگان به دلیل رقم بالای بیسوادی و نبودن عادت به مطالعه، یکی از حادترین مسایل صنعت نشر در این کشور بود. اولین اقدام پس از انقلاب مبارزه جدی و پیگیر با بیسوادی بود که از سال ۱۹۶۱ آغاز گشت. در این سال بالغ بر یک میلیون کتاب ابتدایی جهت آموزش مقدماتی منتشر گردید و سپس با لغو شهریه مدارس و ملی شدن آموزش برنامه دقیق انتشار کتابهای درسی تهیه شد. در سال ۱۹۶۰ به پیشنهاد فیدل کاسترو با ادغام دفاتر، تجهیزات و دستگاههای چندین روزنامه سازمان ملی مطبوعات تشکیل شد که هدف آن انتشار وسیع کتاب ارزان قیمت بود و در سال ۱۹۶۷ نیز مؤسسه کتاب جهت تأمین کتابهای درسی

جدول ۲. میزان تولید در کشور کوبا

سال	میزان تولید کتاب (جلد)	کتابهای درسی
۱۹۵۹	کمتر از یک میلیون	-
۱۹۶۷	۸۷۲۲۰۰۰	۵۶۸۵۱۴۰
۱۹۶۸	۱۳۵۶۶۶۱۷	۸۲۲۱۰۶۸
۱۹۹۰	۲۴۱۸۴۰۰۰	

دانشگاهی بوجود آمد. (جدول ۲) در سال ۱۹۶۸ کوبا حدود ۷ میلیون نفر جمعیت داشت و تقریباً برای هر فرد ۲ جلد کتاب تولید می گردید که البته ۷۰ درصد این آثار به صورت رایگان در اختیار مردم قرار گرفت. تیراژ کتاب در کوبا عموماً بین ۲۰ تا ۲۵ هزار نسخه است و در سال ۱۹۹۰ از ۲۱۹۹ عنوان کتاب انتشار یافته ۱۵۲۹ عنوان چاپ اول بوده اند. این کتابها که اغلب بدون تنوع و با شکل یکنواخت هستند توسط ۲۰۰ کتابفروشی و با نظارت دولت در دسترس عموم قرار می گیرند.

تاریخ کتابخانه ها

تاریخ تأسیس اولین کتابخانه به گشایش دانشگاه هاوانا و کتابخانه آن در سال ۱۷۲۸ توسط راهبان دومینیکین برمی گردد. پس از آن در سال ۱۷۹۳ انجمن اقتصادی تأسیس شد که کتابخانه ای با ۷۷ جلد کتاب برای اعضا داشت. اما یک سال بعد درهای این کتابخانه به روی عموم گشوده شد. در سال ۱۸۶۳ با اصلاح نظام متوسطه تعدادی کتابخانه در مدارس، شهرداریها و انجمنهای شهر تشکیل گردید که البته طبق قوانین خشکی که داشتند خدمات چندانی ارائه نمی کردند و اغلب آنها از میان رفتند.

توسعه کتابخانه ها به سبک امروزی در ۱۹۳۷ با ایجاد ساختمان جدید دانشگاه هاوانا و کتابخانه آن آغاز شد. این کتابخانه خیلی زود خدمات جدید کتابداری از قبیل

فهرستنویسی، رده بندی و خدمات مرجع را آغاز نمود و آموزش کتابداری، انجمن کتابداران و انتشار کتابشناسی ملی نیز از این سالها شروع شد. به طور کلی در فاصله سالهای ۱۹۳۹ - ۱۹۵۹ علی رغم قوانین مصوبه پیشرفتهای کتابداری بیشتر مدیون کوششهای افراد یا سازمانهای خاص بود و فعالیتهای دولتی بسیار کم و اغلب نا موفق بودند.

پس از انقلاب موقعیت کتابخانه ها نیز مانند دیگر جنبه های زندگی دستخوش تغییر و تحول شد، بسیاری از کتابداران حرفه ای کشور را ترک گفتند و مدیران کتابخانه ها تغییر کردند. در سالهای ۱۹۶۰ و ۱۹۶۱ سازمانهای خصوصی به تدریج از میان رفتند و متعاقباً منابع کتابخانه های آنها و نیز مجموعه های خصوصی ثروتمندانی که ترک دیار کرده بودند به کتابخانه ملی انتقال یافت. به همین منظور واحد جدیدی در کتابخانه ملی ایجاد گردید که در مورد انهدام یا نگهداری کتابها توسط کتابخانه ملی و یا دیگر کتابخانه ها تصمیم می گرفت این بخش تصمیم گیرنده "واحد احیاء کتابخانه ها" نام داشت. بر اساس راهنمای کتابخانه های کوبا که در سال ۱۹۶۶ انتشار یافت تا آن زمان ۴۳ کتابخانه اعم از بزرگ و کوچک از کتابخانه ملی تا اتاقهایی برای مطالعه را در سراسر کشور می توان نام برد، برخی از این کتابخانه ها جدید و برخی دیگر قدیمی با تجدید سازمان و نامهای جدید بودند و حداقل بخشی از موجودی آنها توسط واحد احیاء کتابخانه ها تأمین شده بود. از ۲۰۰ کتابدار متخصص کوبایی تا سال ۱۹۶۸ حداقل ۷۵ نفر کشور را ترک گفتند و اغلب راهی ایالت متحده امریکا گشتند.

عموماً پس از انقلاب کلیه فعالیتهای کتابداری کوبا متمرکز شد، کتابخانه های خصوصی از میان رفت، خدمات کتابداری از نظر پوشش جغرافیایی و افراد استفاده کننده گسترش یافت، از نظر تأثیر امریکا بر روشهای کتابداری کاسته شد و منابع اطلاعاتی بلوک شرق جمع آوری گردید.

انواع کتابخانه ها

الف. کتابخانه های عمومی

در کوبا امور مالی کتابخانه های عمومی توسط مالیاتهای محلی تأمین می گردد. پس از انقلاب در سال ۱۹۶۱ هیأت امنای کتابخانه های عمومی به عنوان بخشی از شورای ملی

فرهنگ با وظیفه استقرار شبکه ای از کتابخانه های عمومی تحت راهنمایی فنی کتابخانه ملی ایجاد گشت. سپس در سال ۱۹۷۷ اداره کتابخانه ها تحت نظر وزارت فرهنگ با هدف ایجاد همکاری میان کتابخانه های عمومی شروع به کار کرد. وظایف این اداره عبارتند از: تهیه دستور العمل روش کار، انتشار استانداردهای ساختمان و تجهیزات کتابخانه، انتخاب و تهیه مواد کتابخانه ای و نیز خدمات کتابشناسی. این تشکیلات در رده های سازمانی به ترتیب شامل کتابخانه ملی، کتابخانه های استانی، کتابخانه های شهرداری و کتابخانه های شعبه ها می شود. کتابخانه های شهرداری وظیفه تهیه کتابشناسی شهر و کتابخانه های استانی بر اساس این اطلاعات تهیه کتابشناسی استان را به عهده دارند. اداره کتابخانه ها با طراحی نظام متمرکز در روش کار کتابخانه ها و نظام غیر متمرکز در مدیریت کتابخانه ها انجام وظیفه می نماید. کتابخانه های عمومی قواعد فهرستنویسی

انگلو امریکن و رده بندی دهبی را به کار می برند و همه آنها شامل بخشهای امانت، مرجع، کودکان و موسیقی هستند، تعدادی گالری هنری نیز دارند. در سال ۱۹۸۵ تعداد ۱۳۵ کتابخانه شهرداری فعال بود که ۶۵ باب از آنها در تصفیه خانه های شکر قرار داشتند، هم چنین ۶ کتابخانه سیار با ۳۰۰ ایستگاه و نیز ۱۵۰۰ کتابخانه کوچک در کارخانه ها و بیمارستانها به خدمت مشغول بودند.

ب. کتابخانه های دانشگاهی

تا سال ۱۹۴۶ دانشگاه هاوانا تنها مرکز آموزش عالی این کشور بود و کتابخانه آن با مجموعه ۱۲۰۰۰۰ جلد کتاب به

تمام دانشجویان و دانشکده ها خدمت می کرد. این مجموعه بر اساس قوانین انجمن کتابداران امریکا و کتابخانه کنگره طبق نظام دیویی رده بندی شده بود و سر عنوان موضوعی سیرز و کتابخانه کنگره نیز ترجمه و اقتباس گشته بود. برخی دانشکده ها نیز کتابخانه هایی داشتند که فعالیت هر یک بسته به توجه و علاقه کتابداران بسیار متفاوت بود. با ایجاد یک دانشگاه خصوصی و پس از گسترش فعالیتهای کتابخانه ای آن برای اولین بار نظام رده بندی کنگره در کوبا به کار گرفته شد. اما هیچ گونه ارتباطی از نظر خدمات فنی امانت بین کتابخانه ای و امور اداری میان کتابخانه ها برقرار نبود و نیز هیچ فهرست مشترکی از مجموعه ها در دسترس نبود.

بعد از انقلاب کتابخانه های دانشگاه ها و مدارس و بخشهای نظام یافتند و کتابخانه دانشگاه ها و انجمن ها با هدف ارائه سرویس و خدمات مرکزی جهت کتابخانه های دانشکده ها به کتابخانه مرکزی دانشگاه ها و انجمن ها تغییر نام داد و همکاریهای کتابخانه ای میان آنها آغاز گشت. در سال ۱۹۷۶ شبکه اطلاعات علمی و فنی میان دانشگاه و سازمانهای تحقیقاتی شروع به کار کرد که شامل ۱۹ مرکز اطلاعاتی و ۴۶ کتابخانه بود. کتابخانه ملی فهرستگانی از نشریات علمی و فنی ۹۵ کتابخانه را با همکاری آنها تهیه نمود که ارتباط میان آنها از طریق تلکس برقرار بود و در دهه ۱۹۸۰ نیز ریز کامپیوترها به کار گرفته شدند. این شبکه علاوه بر فهرستگان یاد شده هم چنین ذخیره و بازیابی مواد چاپ نشده چون سخنرانیها و پایان نامه ها را به عهده دارد.

ج. کتابخانه های تخصصی و دولتی

در آمریکای لاتین و از آن جمله کوبا کتابخانه های تخصصی اغلب بهترین کتابخانه ها بوده اند. پیش از سال ۱۹۵۹ مهمترین این نوع کتابخانه ها متعلق به انجمنهای علمی انجمنهای حرفه ای و ادارات دولتی بود. یکی از ویژگیهای مهم کوبا وجود انجمنهای حرفه ای موسوم به کاله گیوس (cale gios) بود که تمام افراد یک شغل در آن عضویت داشتند. این انجمنها عموماً "شروتمند و متفرد بودند و برخی کتابخانه های خوبی نیز داشتند.

پس از انقلاب کوبا سازمان اسناد و اطلاعات علمی و فنی با هدف توسعه نظام ملی اطلاع رسانی آغاز به کار کرد. قصد این سازمان آگاهی از نشریات خارجی در زمینه های علوم، تکنولوژی و کشاورزی است. سازمان مذکور انتشاراتی نیز دارد که مهمترین آنها تهیه چکیده نامه مجلات در زمینه های مختلف است.

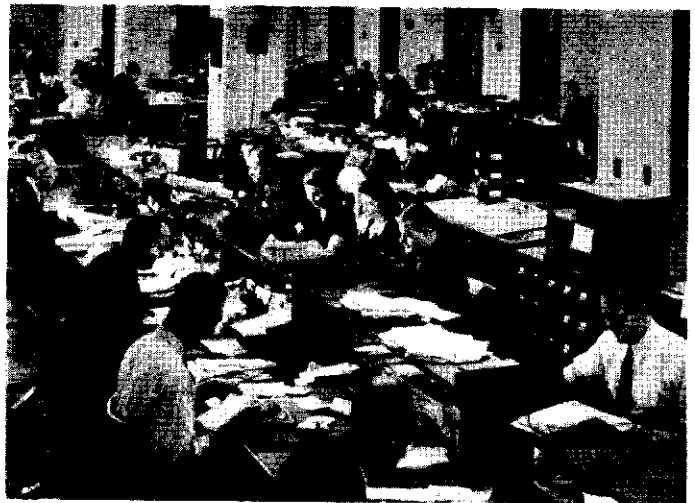
سازمان اسناد و اطلاعات علمی و فنی عضو ((فید)) است و کنفرانس بین المللی سال ۱۹۹۰ این سازمان در کوبا برگزار شد. از دیگر سازمانهای فعال در این زمینه وزارت شکر است و مهمترین خدمات این سازمانها از نوع مرجع، ترجمه، مبادله و تکثیر است. ترجمه ها اغلب از متون کشورهای بلوک شرق سابق به زبان اسپانیولی انجام می شود.

د. کتابخانه های آموزشگاهی

اولین بار در بودجه ملی سال ۱۹۴۹ - ۱۹۵۰ مبلغی به عنوان خرید کتاب جهت دبیرستانها منظور گشت، همچنین در این سال برای نخستین مرتبه دوره آموزشی کوتاه مدتی توسط وزارت آموزش و پرورش جهت کارکنان این کتابخانه ها برگزار شد. در کوبای قبل از انقلاب مدارس متوسطه و ابتدایی مذهبی زیادی وجود داشتند که به فرقه های مختلف مسیحیت وابسته بودند و برخی مجموعه های قابل توجهی را شامل می گشتند. دبستانهای کوبا از دهه دوم قرن بیستم بعضاً "کتابخانه داشتند.

ه. کتابخانه ملی خوزه مارتی

در خلال سالهای مداخله امریکا در امور کوبا کتابخانه ملی نیز با پیشنهاد یکی از میهن پرستان کوبا که دوست خوزه مارتی

درمانی نیز در این کتابخانه انجام می شود. از دیگر بخشهای قابل ذکر و مورد مراجعه محققین قسمت کوبا شناسی است.

مبادلات بین المللی

در زمینه منابع خارجی کتابخانه ملی بودجه کمی برای خرید دارد. بنابراین به مبادله و هدایای منابع خارجی بسیار وابسته است. این کتابخانه تا پیش از رخدادهای سال ۱۹۹۰ شوروی بسیاری از انتشارات آن کشور را دریافت می داشت هم چنین علی رغم تمام تشنجات سیاسی در سالهای گذشته به مبادله مواد با کتابخانه کنگره ادامه داده است. در کوبا خرید کتابهای خارجی برای تمام کتابخانه ها توسط سازمانی مرکزی انجام می شود ولی هر سازمانی می تواند خود جهت دریافت نشریات مبادله ای اقدام نماید. از آنجا که گاه مبادله تنها راه برای بدست آوردن انتشارات خارجی است کتابداران کوبایی در این زمینه بسیار تیز هوش و فعال هستند و گاه بخشی از مجموعه خود را جهت این منظور نگهداری می کنند. برای کتابخانه های خارج نیز این فرصت مناسبی است تا متون قدیمی و انتشارات دانشگاهی و تحقیقاتی کوبا را که فروش عمومی ندارند بدست بیاورند. کتابخانه ملی نیز در این کار کوشاست و علاوه بر فهرست انتشارات خود فهرست منابع ناشران دیگر و نیز فهرست صفحات موسیقی آماده مبادله را به طور مرتب برای کتابخانه ها ارسال می دارد. این کتابخانه با کشورهای نیز موافقتنامه مبادلاتی دارد.

انتشارات کتابداری

متون کتابداری کوبا به نسبت برخی از کشورهای آمریکای لاتین غنی هستند. اولین متن کتابداری نشریه ای بود که به همت سرپرست وقت کتابخانه ملی در فاصله سالهای ۱۹۰۹ - ۱۹۱۲ منتشر گشت. این نشریه شامل کتابشناسی، تحقیقات تاریخی و اخبار کتابداری بود. در سالهای بعد نشریات دیگری نیز انتشار یافتند که اغلب به دلیل مشکلات مالی متوقف شدند. در متون تک جلدی این کشور مباحث خدمات فنی بیش از دیگر جنبه ها به چشم می خورد. انتشار کتابشناسی سالانه کوبا از ۱۹۳۷ توسط زن وشوهری کتابدار آغاز گردید و پس از انقلاب نیز فهرست انتشارات کوبا به دو صورت تهیه شد: این کار در داخل کشور توسط کتابخانه ملی

بود و به دستور فرمانده نظامی آمریکایی در سال ۱۹۰۱ ایجاد شد. در سالهای اولیه این کتابخانه وضعیت مساعدی نداشت و مدتی کتابها در صندوقهایی نگهداری می شدند که محل نگهداری آنها بکلی مربوط به زندان بود. در همین سالها طی آتش سوزی مهیبی ۲۹ صندوق کتاب از میان رفت سپس کتابها به قلعه ای منتقل شدند. در این مدت وضعیت خدمات فنی نیز چندان تعریفی نداشت و در سال ۱۹۳۸ مشاور فنی کتابخانه رده بندی دهدهی جهانی برای طبقه بندی کتابهای کوبایی و کلاً آمریکای لاتین طراحی نمود. در سال ۱۹۴۱ کوشش چند تن از علما که با وضعیت کتابخانه ها آشنا بودندو تجارت شکر نیز دست داشتند منجر به تصویب قانونی مبنی بر تخصیص نیم سنت از مالیات شکر جهت ایجاد ساختمان جدید کتابخانه ملی و حمایت دائمی از آن گشت. بنای این ساختمان ۱۷ سال طول کشید اما سر انجام در سال ۱۹۵۸ ساختمان در یکی از بهترین مناطق هاوانا گشایش یافت. تکمیل این ساختمان معادل ۲۸۰۰۰۰۰ دلار هزینه در بر داشت و کتابخانه ملی در حالیکه هنوز از نظر مدیریت، کارکنان متخصص و بودجه در مضیقه بود به این ساختمان منتقل شد و قبل از ایجاد هرگونه تغییری، به فاصله یکسان از استقرار کتابخانه، انقلاب به پیروزی رسید.

کتابخانه ملی طبق قانون واسپاری چند نسخه از تمام انتشارات کوبا را دریافت می کند و یک نسخه از آنها را جهت آرشیو نگه می دارد. یک نسخه از کتابهای واسپاری نیز جهت ارائه خدمت و امانت دادن (به مدت ۱۵ روز) نگهداری می شود زیرا این کتابخانه به عنوان کتابخانه عمومی نیز در شهر هاوانا خدمت می کند.

این کتابخانه نیز چون دیگر کتابخانه های کوبا از نظر رده بندی دیویی پیروی مینماید و انواع اطلاعاتی چون کتاب، نشریات ادواری، پروشور، نسخ خطی، نقشه اطلس، عکس بوستر، اسلاید، صفحه، نوار کاست در آن نگهداری می شود. تعداد کارکنان کتابخانه ملی در سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۳۷۳ نفر بوده که از این تعداد ۱۴۰ نفر آموزش کتابداری دیده بودند. این کتابخانه همچنین شامل کتابخانه کودکان و نوجوانان، نمایش فیلم و قصه خوانی می شود مجموعه کتابهای بخش کودکان و نوجوانان آن در سال ۱۹۹۰ بالغ ۷۰۰۰ جلد بود که بر اساس نظام دیویی مرتب شده بودند. هم چنین برنامه کتاب

جدول ۴. آمار کتابخانه های کوبا

نوع کتابخانه	سال اخذ آمار	تعداد شعبه	مجموعه - جلد	گسترش سالانه	امانت در یک سال
ملی	۱۹۸۹	۱	۲۴۳۱۰۰۰	۸۴۶۲۰	۳۲۹۸۰۰
عمومی	۱۹۸۹	۳۳۲	۴۳۴۴۰۰۰	۳۶۷۳۷۱	۶۳۷۱۰۰۰
دانشگاهی	۱۹۸۷	۸۴	۲۳۷۱۰۰۰	۱۴۹۳۹۴	
آموزشگاهی	۱۹۸۷	۳۸۶۰	۱۵۴۱۵۰۰۰	۱۲۴۵۷۵۵	
تخصصی	۱۹۸۵	۶	۲۲۵۰۰۰		

ایفلا در آمد .

آموزش کتابداری

در سال ۱۹۱۹ لایحه ای جهت ایجاد دانشکده کتابداری و آرشیو تقدیم مجلس شد که نتیجه ای نداشت . قدمهای اساسی آموزش کتابداران در سالهای ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ برداشته شد . انجمن کتابداران کوبا در سال ۱۹۴۰ دوره های آموزشی سه ماهه و دو سال بعد دوره های شش ماهه را ترتیب داد . مباحث این دوره ها تماما به امور فنی اختصاص داشت . آموزش رسمی کتابداری از سال ۱۹۴۶ با دوره های تابستانی دانشگاه هاوانا آغاز گشت . بالاخره در ۱۹۵۰ آموزش کتابداری در مقطع دانشگاهی توسط دانشکده ادبیات و فلسفه ارائه گردید . در سال ۱۹۵۳ با کمک سازمان یونسکو مدرسه دیگری نیز جهت آموزش کتابداری تشکیل شد .

پس از انقلاب ۱۹۵۹ شورای ملی فرهنگ و اداره کتابخانه ها اقدام به برگزاری دوره های کوتاه مدت و نیز دوره های سه ساله آموزش کتابداری نمودند . در سال ۱۹۶۳ طرح جدید درسی جهت کمک کتابداران تدوین گشت و علاوه بر مطالب قبلی ماتریالیسم تاریخی و نیز آموزش زبان روسی به دروس قبلی اضافه شد . هم چنین در ۱۹۷۶ یک دوره عمومی علم کتابداری توسط کتابداری هندی برگزار شد که عمیقاً تحت تأثیر عقاید رانگاناتان قرار داشت .

کوبا میعادگاه کتابداران

امسال کنفرانس سالانه کتابداران دنیا (ایفلا) از ۲۱ الی

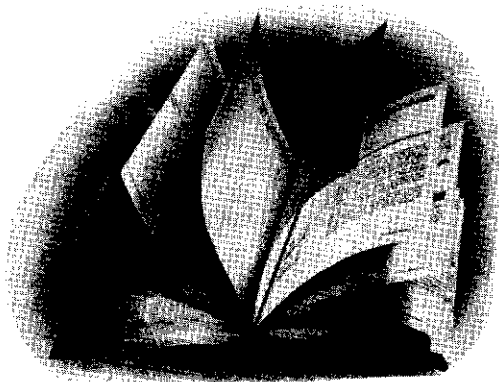
و ناشران و در خارج بوسیله همین زوج ادامه یافت ، و اینان در مورد مشکلات تهیه کتابشناسی در خارج از کشور (ابتدا در کلمبیا و سپس در ایالات متحده آمریکا) اظهار داشته اند که به دلیل وفور منابع آمریکای لاتین در کتابخانه های ایالات متحده انجام این کار نسبت به تهیه آن در داخل کشور مشکلات کمتری داشته است .

در داخل کوبا فهرستهایی توسط ناشران انتشار می یابد ، ولی اثر کاملی مشابه Books in print در دسترس نیست . کتابخانه ملی نیز پس از ۱۹۵۹ علاوه بر انتشار فهرست مواد جاری فهرست سالهای گذشته را نیز منتشر نموده است . در این کتابخانه هم چنین فهرست مقالاتی در زمینه های مختلف موضوعی انتشار می یابد .

انجمنهای کتابداری

اولین انجمن کتابداران کوبا در ۱۹۳۸ تأسیس شد و گرد هماییهای سالانه کتابداران و اولین دوره آموزش کتابداری را از ۱۹۴۰ آغاز نمود . فعالیت این انجمن در سال ۱۹۴۳ متوقف شد . در سال ۱۹۴۸ مجدداً انجمن کتابداران شروع به کار کرد که اعضای آن را کتابداران متخصص و غیر متخصص شاغل در کتابخانه ها تشکیل می دادند . اما کتابداران دانشگاه دیده در ۱۹۵۲ انجمن دیگری را جهت پاسخگویی به نیازهای خود تأسیس کردند . هر دو این انجمنها علاوه بر انتشار مجلات ، جلسه های فعال سخنرانی ، میزگرد و سمینار نیز داشتند همچنین سمینارهایی با همکاری یونسکو در این کشور برگزار شد و در سال ۱۹۸۲ رسماً به عضویت

مشکل می شوند بتوانند از راهنمایی ایشان بهره ببرند.

۳- با توجه به برگزاری همزمان چند سخنرانی، بهتر است به منظور شرکت نمایندگان ایران در تمام جلسات از قبل با توجه به تخصص و علائق افراد هیات اعزامی، برنامه ریزی و تقسیم مسئولیات صورت گیرد تا در بازگشت رهاوردی از کل کنفرانس نصیب کتابداران ایرانی گردد.

یادداشتها:

۱. آربن، گیتی. گزارش شرکت در چهل و پنجمین کنگره و کنفرانس کوبا ۱۹۹۰ (پلی کپی)
۲. انزو، لیساندرو، هینو خوزا، مارتینز. سیاست فرهنگی کوبا. ترجمه دفتر پژوهشها و برنامه ریزی فرهنگی. تهران: وزارت ارشاد اسلامی، دفتر پژوهشها و برنامه ریزی فرهنگی، ۱۳۶۳.
۳. جهان معاصر ترجمه غلامحسین متین. تهران: جاویدان، ۱۳۵۸.
۴. سارتر، ژان پل. جنگ شکر در کوبا. ترجمه جهانگیر افکاری. تهران: امیر کبیر، ۱۳۶۲.
۵. کازل، جانانان، کوبا، فرزندان انقلاب. ترجمه حسن نعمتی. تهران: امیر کبیر، ۱۳۶۳.
۶. مصائب، غلامحسین. دایرة المعارف فارسی. تهران: فرانکلین، ۱۳۴۵.
۷. مؤسسه گیتا شناسی. اطلس کامل گیتا شناسی، سیاسی، طبیعی، اقتصادی. تهران: مؤسسه گیتا شناسی، ۱۳۶۰.
8. Britanica:Book of the year 1993. Chicago:Encyclopedia Britanica;1993.
9. 80 Aniversario biblioteca nacional Jose Marti;1901_1981 Havana:Editorial orbe;1981
10. Encyclopedia of libray and information science.Editors Alle Kent;Harold
- 11 lancour.Newyork:M.Dekker;1968_Vola.6;10;39;40;41;48.
- International Federation of Library Associations and Institutions(IFLA)Goth General conference;Auguat 21_28;1994;cuba.
12. Unesco.Statistical Yearbook 1992.Paris:unesco;1992.

۲۸ اوت مطابق ۳۰ مرداد تا ۷ شهریور در مرکز بین المللی کنفرانسها واقع در شهر هاوانا برگزار می شود. شهر هاوانا پایتخت کوبا در ۱۵۱۵ بنا نهاده شد و در دوره استعمار توسط دیواری احاطه شده بود که آثار آن هنوز باقی است. بخش قدیمی هاوانا در سال ۱۹۲۸ توسط یونسکو به عنوان میراث جهانی اعلام شد. این شهر دیدنیهای بسیاری دارد که یکی از آنها کتابخانه ملی خوزه مارتی است.

مرکز بین المللی کنفرانسهای شهر هاوانا که مؤسسه ای ویژه جهت تشویق، سازماندهی و برگزاری سمینارها، گردهماییها و نمایشگاههای ملی و بین المللی است در سال ۱۹۷۹ افتتاح گشت. این مرکز با دریا فقط ۳۰۰ متر مربع وسعت دارد که شامل همه گونه امکانات و تسهیلات جهت این گونه گردهماییهاست، و امسال نیز در انتظار جمع کتابداران است که برای اولین بار در یک کشور امریکای لاتین و حوزه کارائیب حضور به هم می رسانند.

موضوع اصلی کنفرانس امسال کتابخانه ها و توسعه اجتماعی است که ضمن سخنرانیها در مورد اثرات جنبه های مختلف کارکرد کتابخانه در رشد و توسعه زندگی فردی و جمعی بحث خواهد شد. زمینه بحثها را مطالبی چون ارتباط کتابخانه با خانواده و جامعه، خط مشی های کتابخانه جهت رشد اجتماعی، فرهنگی، تکنولوژیهای جدید اطلاع رسانی و توسعه اجتماعی، همکاریهای کتابخانه ای، خدمات کتابخانه ای برای محرومین و نیز کتابخانه ها و حفاظت از محیط زیست تشکیل می دهد.

امید است کتابداران ایرانی با حضور فعال خود در جلسات بتوانند تجارب و اندیشه های دیگر کتابداران را به ایران ارمغان بیاورند. در خاتمه و با فقدان انجمن کتابداران فعال که می توانست هماهنگ کننده چنین سفرهایی باشد موارد زیر توصیه می گردد:

۱- خوب است کلیه کتابدارانی که قرار است از طرف سازمانهای مختلف به ایفای امسال اعزام شوند قبل از اعزام نشستی داشته باشند و افرادی که دانش بیشتری از برگزاری این گونه سمینارها دارند دیگران را از چگونگی شرکت در جلسات و استفاده برنامه ها آگاه سازند.

۲- کاش فردی مطلع و متخصص سرپرستی گروه اعزامی از ایران را بر عهده داشت تا کتابداران ایرانی که آنجا دچار